

УДК 347.615-055.62 : 37

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.32.149581>

В. І. Труба, канд. юрид. наук, професор, Заслужений юрист України
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Декан економіко-правового факультету
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ВИКОНАННЯ БАТЬКАМИ ОBOB'ЯЗКУ З УТРИМАННЯ ПОВНОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ, ЯКА ПРОДОВЖУЄ НАВЧАННЯ

Стаття присвячена виконанню батьками обов'язку з утримання дитини, яка досягла повноліття, але продовжує навчатися. Обґрунтовується, що батьки, в тому числі і ті, що позбавлені батьківських прав повинні надавати матеріальну допомогу своїм дітям, якщо ті навчаються до досягнення ними двадцяти трьох років.

Ключові слова: сімейне право, діти, аліменти, право на утримання, обов'язок батьків.

Постановка проблеми. Останнім часом виникають випадки оскарження особами, які позбавлені батьківських прав, вимог щодо сплати ними додаткових витрат на дитину, яка навчається. Це пов'язано з тим, що за останні декілька років в Україні були внесені зміни до сімейного законодавства, які посилюють відповідальність батьків за несвоєчасну сплату коштів на утримання дитини. Особливо це стосується батьків, які позбавлені батьківських прав. Вони свої вимоги обґрунтовують тим, що дитина - це фізична особа, яка не досягла вісімнадцяти років, тому обов'язки по утриманню припиняються, коли дитина досягла повноліття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами сімейного права в останні роки займалися Ю. С. Червоний, І. В. Жилінкова, З. В. Ромовська, Т. В. Боднар, Л. В. Красницька та інші. Але це питання ніким до теперішнього часу не досліджувалось.

Метою цієї статті є обґрунтування точки зору, що батьки, які позбавлені батьківських прав, у відповідності до діючого законодавства України, повинні матеріально утримувати своїх дітей, які навчаються, до двадцяти трьох років.

Виклад основного матеріалу. Все частіше на практиці виникають питання щодо виконання батьками обов'язку з утримання повнолітньої дитини, яка продовжує навчання після здобуття нею повної загальної середньої освіти.

Статтею 199 СК України встановлено обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання. Якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу. У цю норму законодавець вклав дві обстави, які мають вирішальне значення для надання з боку батьків такого утримання:

1) якщо дитина продовжує навчання і у зв'язку з цим потребує матеріальної допомоги;

2) якщо батько може надавати таку допомогу.

Л. В. Красницька, стверджує, що обов'язок батьків утримувати повнолітніх доньку, сина, які продовжують навчатися після досягнення повноліття (незалежно від форми навчання), виникає за обов'язкової сукупності таких юридичних фактів:

- 1) досягнення донькою, сином віку, який перевищує 18, але є меншим 23 років;
- 2) продовження ними навчання (цей факт підтверджується довідкою з місця навчання);
- 3) потреба у зв'язку з навчанням у матеріальній допомозі;
- 4) наявність у батьків можливості надавати таку допомогу [1, с. 339].

Цікаву точку зору, з якою ми повною мірою погоджуємося, висловила Я. В. Новохатська.

«У СК України вперше закріплено обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання. Традиційно обов'язок батьків надавати утримання виникав лише щодо непрацездатних повнолітніх дітей (ст. 80 КпШС), оскільки настання фінансової самостійності пов'язувалося в законі з досягненням повноліття. Тому на батьків не покладалася обов'язок по утриманню повнолітніх працездатних дочки, сина. Однак після досягнення дитиною вісімнадцяти років її утримання фактично продовжувалося тим з батьків, з яким дитина проживала. За новим законодавством батьки зобов'язані утримувати працездатних дітей, якщо вони продовжують навчання, адже у зв'язку з продовженням навчання можливість заробляти кошти для власного забезпечення, зазвичай, істотно обмежена. Особи, які навчаються після досягнення вісімнадцяти років, продовжують потребувати матеріальної підтримки з боку батьків. Вони стають фінансово незалежними набагато пізніше, як правило, після закінчення навчання.

Обов'язок по утриманню повнолітніх дочки, сина, які продовжують навчання, не є продовженням обов'язку по утриманню дитини до вісімнадцяти років. Це два самостійні обов'язки, які закріплені в різних главах СК України. Вони мають власні підстави виникнення і припинення. Розмежування між ними, дійсно, є не досить явним, якщо дитина вирішила продовжити навчання відразу по закінченні загальноосвітнього навчального закладу. У цьому випадку обов'язок батьків по її утриманню, на перший погляд, немов би й не припиняється. Тим більше так здається у випадку, якщо утримання надається батьками добровільно. Якщо обов'язок по утриманню не виконується добровільно, стягнення аліментів на дочку, сина, які досягли повноліття, з підстав, передбачених статтями 198, 199 СК, здійснюється у судовому порядку за новою позовною заявою (абз. 4 п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15.05.2006 р.). Розмежування між цими обов'язками є більш явним, якщо дочка, син вирішують продовжити навчання зі спливом певного часу, наприклад, у віці 20 років. В такому випадку батьки не надають утримання дочці, синові з вісімнадцяти до двадцяти років. Адже обов'язок батьків по утриманню дитини (ст. 180 СК України) припиняється з досягненням нею повноліття, а обов'язок батьків по утриманню повнолітніх дочки, сина, які продовжують навчання (ст. 199 СК України), виникає з часу продовження навчання за наявності передбачених в законі умов» [2, с. 625-626].

Як правило, дитина продовжує навчання після досягнення нею 18-ти років, тобто після припинення правового статусу особи як дитини.

За міжнародним правом, зокрема, відповідно до ст. 1 Європейської конвенції про здійснення прав дітей дитиною є кожна людина, яка не досягла 18-ти років [3]. Цей юридичний параметр на сьогодні використовується в країнах Європи, щоб визначити, що означає «дитина».

За сімейним законодавством України правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття (ч. 1 ст. 6 СК України), за цивільним – фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років є повнолітньою і має повну цивільну дієздатність (ст. 6 ЦК України).

СК України при визначенні обов'язків батьків щодо забезпечення дитини оперує такими поняттями, як утримання і виховання дитини, а у ч. 3 ст. 150 Кодексу – здобуття освіти. Причому йдеться про повну загальну середню освіту. Термін «утримання» деякі з батьків трактують спрощено – як забезпечення дитини їжею, водою, одягом. Однак, «утримання» включає також розваги, позашкільну і післяшкільну освіту тощо. Можливо це спрощення від того, що щодо дружини і чоловіка наше сімейне законодавство передбачає їх рівне право на фізичний та духовний розвиток, на здобуття освіти, прояв своїх здібностей, на створення умов для праці та відпочинку (ч. 1 ст. 52 СК України), а щодо дітей ось так безпосередньо сімейне законодавство таких прав не встановлює.

Але ж у ч. 3 ст. 150 СК України вказано, що батьки зобов'язані готувати дитину до самостійного життя. А як відомо, підготовку дитини до самостійного життя здійснюють не лише в сім'ї та школі, а й у закладах позашкільної, професійно-технічної та вищої освіти.

Останнім часом виникають випадки оскарження особами, які позбавлені батьківських прав, вимог щодо сплати ними додаткових витрат на дитину, яка навчається. Свої заперечення вони обґрунтовують тим, що відповідно до ч. 1 ст. 6 СК України правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття, а ч. 2 ст. 166 Кодексу встановлює, що особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини.

Якщо зважати на такі заперечення, то очевидною є дискримінація батьків, не позбавлених батьківських прав, які сплачують аліменти на дитину до досягнення нею 23 років. Адже не тільки сплата аліментів, а й заборгованості по ним пов'язується із досягненням дитиною 23 років. Так, відповідно до ч. 4 ст. 194 СК України заборгованість за аліментами стягується незалежно від досягнення дитиною повноліття, а у випадку, передбаченому статтею 199 цього Кодексу, – до досягнення нею двадцяти трьох років.

З. В. Ромовська зазначає, що «досягнення дитиною повноліття чи двадцяти трьох років (стаття 199 СК) не припиняє стягнення заборгованості за аліментами. Однак грошові кошти, які надходять після цих термінів, змінюють свій правовий режим: це вже не аліменти, а компенсація тому з батьків, з яким проживає дитина, тих витрат на утримання дитини, які він поніс не лише за себе, а й за другого з батьків. Такий висновок має продовження: у разі смерті, наприклад, матері, з якою проживала дитина, її право вимоги до батька входить до складу спадщини і може перейти до дитини як спадкоємця. Таким чином, існує правовий механізм,

за допомогою якого жодна обставина не зможе звільнити батька від погашення заборгованості за аліментами. З іншого боку, заборгованість за аліментами у разі смерті батька входить як пасив до складу спадщини і підлягає погашенню його спадкоємцями за рахунок наявних активів» [4, с. 387-388].

Якщо зважати на такі заперечення, то очевидним стає порушення права дітей на доступ до вищої освіти. Для дітей відповідних категорій до досягнення 23 років передбачені державні гарантії для отримання ними вищої освіти. Так, дитина, батьки якої позбавлені батьківських прав, батьки якої можуть надавати їй утримання, не прирівнюється за статусом, наприклад, до дитини-сироти, яка має гарантоване право на отримання соціальної стипендії, у тому числі у разі отримання академічної стипендії (ч. 4 ст. 62 Закону України «Про вищу освіту») [5], або до дитини учасника бойових дій, дітям, зареєстрованим як внутрішньо переміщені особи, яким до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років, надається державна цільова підтримка для здобуття вищої освіти у державних та комунальних навчальних закладах (ч. 17 ст. 44 «Про вищу освіту»).

Слід зауважити, що і цивільне законодавство в окремих випадках вважає особою дитиною до 23 років. Так, ст. 1200 ЦК України передбачає, що у разі смерті потерпілого право на відшкодування шкоди мають непрацездатні особи, які були на його утриманні або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитина потерпілого, народжена після його смерті. При цьому дитині шкода відшкодовується до досягнення нею вісімнадцяти років (учню, студенту – до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ним двадцяти трьох років).

Висновки. На нашу думку, зважаючи на законодавче регулювання, а також на досвід науково-викладацької роботи, виконання батьками обов'язку з утримання повнолітньої дитини, яка продовжує навчання, незалежно від того, позбавлені батьки батьківських прав, чи ні - надавати підтримку в реалізації права дітей на отримання ними освіти після досягнення ними повноліття, відповідає принципу дотримання найвищих інтересів дитини.

Список літератури

1. Сімейне право України: підручник за заг.ред. Т. В. Боднар та О. В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2018. – 520 с.
2. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар/ За ред. І. В. Жилінкової. – Х.: Ксилон, 2008. – 855 с.
3. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996, ратифікована Україною із заявою Закonom № 69-V від 03.08.200603.08.2006, підписана від імені України 07.05.1999, набрання чинності для України 01.04.2007 [Електронний ресурс]. – ВРУ. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135.
4. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2003. – 532 с.
5. Про вищу освіту: Закон України від 01.07. 2014. – ВРУ. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. - Назва з екрана.

Стаття надійшла 25.11.2018 р.

В. И. Труба, канд. юрид. наук, профессор, Заслуженный юрист Украины
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Декан экономико-правового факультета
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ИСПОЛНЕНИЕ РОДИТЕЛЯМИ ОБЯЗАННОСТЕЙ ПО СОДЕРЖАНИЮ СОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО РЕБЕНКА, КОТОРЫЙ ПРОДОЛЖАЕТ ОБУЧЕНИЕ

Резюме

Статья посвящена исполнению родителями обязанностей по содержанию ребенка, достигшего совершеннолетия, но при этом который продолжает учиться. Обосновывается, что родители, в том числе и те, которые лишены родительских прав, обязаны оказывать материальную помощь своим детям, если те учатся, до достижения ими двадцати трех лет.

Ключевые слова: семейное право, дети, алименты, право на содержание, обязанность родителей.

V. I. Truba, Candidate of Juridical Sciences, Professor
Honored Lawyer of Ukraine
Odessa I. I. Mechnikov National University
Dean of the Faculty of Economics and Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

PERFORMANCE BY PARENTS OF RESPONSIBILITIES FOR THE CONTENTS OF A PERFECT YEAR-CHILD THAT CONTINUES STUDY

Summary

The article is devoted to the fulfillment by parents of the duties of maintaining a child who has reached the age of majority, but continues to study. It is substantiated, that parents, including those who are deprived of parental rights, should provide material assistance to their children, if they study, before they reach the age of twenty-three.

Key words: family law, children, alimony, the right to maintenance, the duty of parents.